

Тамбла, 18 сентябрьде, Къырал Думасы эмде КъМР-ни жер-жерли самоуправление органларына айрыула боллукъдула. Бу уллу ишге барыбыз да тири къатышайыкъ!

Шабат кюн, 17 сентябрь, 2016 жыл • № №178-179 (20100)

ЗАМАН

Газета издается на балкарском языке с 1924 года

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

Интернет-версия: zamankbr.ru

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ОБРАЩЕНИЯЛА

Юрий Коков республикада жашагъанланы 2016 жылны 18 сентябринде айрыулагъа тири къатышыргъа чакъыргъанды

Къабарты-Малкъарда жашагъанла, хурметли шуёхла! 18 сентябрьде Россей Федерациины Федерал Жыйылыууну Къырал Думасыны VII чакъырылыууну эм республиканы жер-жерли самоуправление органларына депутатланы 122 элде сайларыкъызы. Алагъа тири къатышыргъа чакъырама. Бизни къол кётюрююбюз къыралда, жер-жерледе да власть къаллай боллутъун белгилерикиди, аны себепли тамблагы кюньюбюзню да кесибиз айрыбыз.

Айырыу кампания законодательствогъа көре бардырылгъанды, эркин, тенг конкурент кюрешде. Законла чыгъарычу власть органлагъа тюз оюмлу, профессионал, иш ючюн жюреклери бла къайтыргъан адамла келирге керекдиле. Ийнанама, Къабарты-Малкъарда жашагъанла, жууаплылыкъарын ангылап, тюз сайлау этирикдиле.

КъМР-ни Башчысыны бла
Правительстносуну пресс-службасы.

Кючлю, айныгъан эм къолайлы Россей ючюн

Россей Федерациины Федерал Жыйылыууну Къырал Думасыны VII чакъырылыууну депутатланы айрыууну аллында «Къабарты-Малкъарны жаш тёлюсю сайлайды» деген республикалы жамаат къымылдауну башламчы къаууму «Къыралыбызы айнытууга, Россей кючлю эм деменгили болур ючюн ишлерге хазыр кандидатла ючюн къол кётюрюп, кесибизни граждан борчубузгъа жууаплы болайыкъ» деген чакъырууну басмалагъанды.

Аны авторлары айрыула жамаатны айныгъаныны бел-

гиси болгъанын, къол кётюрюп биз кесибизни оюмбузну белгили этгенибизни, къыралыбызын келир кюнүн сайлагъанларын чертгенди. Башламчы къауумга уа Къабарты-Малкъарда белгили спортчула, Рио-де-Жанейрода Олимпиада оюнларын жигитлери Беслан Мудранов бла Аниуар Гедуев эмда белгили гёжеф Туменланы Альберт киргендиле. Битеу да бирге организацияны къауумунда 18 жаш адам барды, алар араларында артистле, журналистле, жамаат иш бла кюрешенле да.

ЭКСПЕДИЦИЯ

Чирик кёлде - батискафла

Орта кюн, 15 сентябрьде, Орус география обществону (РГО) Суу тюбюндө тинтиуле бардыргъан арасыны экспедициясы ишин башлагъанды. Ол бир айны ичинде Чирик кёлнүү комплекс тинтиуун бардырлыкъыды.

Ишлени къууанчлы халда ачылырыны аллында жыйылыууну бардыргъан РГО-гъа 171 жыл болгъанын, ол жаланда географланы угъай, къыралны башха-башха регионларындан энтузиастланы-жолоучуланы, экологланы, краеведлени барысын да бирикдиргенин эсгергендиле. Обществону президенти РФ-ни къоруулау министри Сергей Шойгууду. Попечитель советте уа РФ-ни Президенти Владимир Путин башчылыкъ этеди.

КъМР-ни Правительстносуну Председатели Мусукланы Алий проектке къатышханланы бла республикада жашагъанланы уллу, магъаналы экспедицияны башланыуу бла алгышлашгъанды:

- Чирик кёл эрттеден бери да белгили солуу зонады, ары Россейден, жууукъ, узакъ жерледен да туристле келедиле. Бюгюнлюкке дери да алимле аны битеу жашырынлыкъларын толусунлай ачыкъ-ляялмагъандыла. Шёнду уа ол ишлөгө деп сууну теренине тюшюрүргө боллукъ

аппаратланы хайырланыргъа белгилениди. Башха-башха теренликлери болгъан жерледен сууну алып, алагъа анализ этирикдиле. Жер тюбюндөн суу къалайдан къошуулганына, аны къалай чёкгенине дери да тинтилликиди. Аны бирси кёлле бла байламлыгъы болгъаны бла къалгъаны да сюзюллюкъоду.

Ишни белгиленген ёлчеми уллуду.

Тинтичүүле кёлнүү суу тюбюндө кесегини картасын жарашидырып акылданыла. Россейлиле эм бирси халкъла къарагъга онг болурча бир къауум телепрограмма къуаргъа белгилениди. Ол республиканы мындан арысында да турист-рекреация жаны бла айнууна себеплик этиригине ышанабыз.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Парламент

Урушну сабийлерини юсюндөн законну тюзге санағъандыла

КъМР-ни Парламентини спикери Татьяна Егорованы башчылыгында законла чыгъарычуучу органны президиумуну кезиууло жыйылыуу болгъанды.

Депутатла, кенгешип, Парламентни кезиууло пленар жыйылыуун 29 сентябрьде бардырыгъа оноулашхандыла. «КъМР-де къырал граждан службани тизмесине тюзетиуле кийириуню юсюндөн» законну проекти да сюзюлгенди. Документ КъМР-ни законла чыгъарычуучу органнын кюз арты сессияда ишини планына кийирилгенди эмда депутатлагъа бла жууаплыкъарынан санағъандыла.

Жыйылыууда бир-бир федерал право-лу актлагъа тюзетиуле да сюзюлгенди. Ол санда РФ-ни Уголовно-процессуальный кодексине, «РФ-де билим берүүнү юсюндөн», «РФ-де сакъатланы социальный жаны бла къоруулауну юсюндөн» законлагъа тюзетиулеге къарагъанды. Депутатла, «Урушну сабийлерини юсюндөн» федерал законну проектини магъаналыгъын белгилеп, аны тюзге санағъандыла. Документ Татарстан Республиканы Къырал Советини башламчылыгы бла жарашидырылгъанды.

КъМР-ни Парламентини пресс-службасы.

Башламчылыкъ

Проектлерин толтуургъа къошакъ онгла

Бу кюнледе «Чайка» санаторийде «Къабарты-Малкъарны жаш тёлюсю сайлайды» деген жамаат къымылдауну келечилери пресс-конференция бардыргъандыла. «Республикада жашланы, къызланы Интернетде тирилигине къарап, былай къымылдауну къуаргъа кереклisisин ангылагъанызы, -дегенди аны ача, организацияны сопредседатели Атталаны Азнор. - Алай бла алары социальный сельдеде жарашидырыгъан проектлерин жашауда бардырыгъа онглары боллукъду». Ол айтханыча, бюгюнлюкке РФ-ни Къырал Думасына депутатланы айрыууну кезиуунде жаш адамла кеслерини оюмларын къол кётюрюп белгили этерге боллукъдула.

Бу жаш тёлю къымылдауну сопредседательлерине республикада атлары айтылгъан Аниуар Гедуев, Татьяна Третьяк эм Атталаны Азнор айрылгъандыла. Аны къауумуна уа журналистле, блогерле, жаш алимле кирдиле.

Бизни корр.

АКЦИЯ

Донарланы саны дайым ёседи

Нальчикде «Донорну көнөн» белгилеу ахшы төрөгө айланнганды. Быйыл а ол «Мы не проливаем кровь-мы юю делимис» деген ат бла бардырылғанды. Биринчи кере бу акция 2010 жылда «М Драйв» организацияны башчылығына бла «Кавказский донор» деген ат бла күралған эди. Анга СКФО-дан 800-ден аслам адам къошуулуп, къан бергенди.

Үзү бла уа РФ-ни Жамаат палатасында озгын «төгерек столда» тохташдырылған оноуга көре, аны битеуресей дараражалы акция эттегиде. Анга Москва, Санкт-Петербург, Дондагы Ростов, Владивосток, Чебоксары эмдә Россияни башха шахарлары да къошуулған эдиле. Алай бла «Кавказский донор» деген, көплени ёлюмден күтхарған ахшы акция жанғы даражага чыгып, «Жаш донорну халқына арапы кюнө» деген ат бла бардырылған төбіргенді.

Бююнлюкде жаш адамлары арасында къан берирге сойгендени саны ёсгенлей тұрады. Донорлукъ эм алъя адамны кесине ахшыбы, нек дегенде ол-саулугу иғи болған адамды, анга көп түрлю анализде да берирге түшеди. Андан сора да, донор-волонтерлары къайды да сыйлы көредиле, түрлю-түрлю жылылыулаға чакырылғанлай, белгилегендей тұрадыла. Нальчикден башланнган акция бююнлюкде тыш кыраллада да белгили болуп, бизни бла тәнг Белоруссияда, Кыргызстанда, Азербайджанда, Францияда эмдә башха кыраллада мингле бла жаш адамла донорла боладыла.

- Биз бу акцияға бошдан келип къал-

магъанбыз. Автоспорт, автогонка бла күрөшебиз. Бир кере уа ДТП-гъа түшген тенгизбизге къан керек болуп, станцияяда келгенибизде донорла болмагъаны бек сейир көрүннеген эди. Андан бери бу иш бла тири күрөшгендеген тұрабыз, - дегенди Шимал Кавказ донор ресурс араны башчысы Байсылан Төмиржан.

Жыл сайын акцияға көпден-көп адамла, шахарла, къыралла да къошуулғанын, биринчи жыллада жаш адамла чакырырға да түшгенилікке, бююнлюкде уа тенглерин да биргелерине алып, сюйюп келгендерин да билдиргенди Байсы улу.

Акцияға башха организацияла бла бирге Къарачай-малкъар жаш төлөнү айнына себеплик этген «Эльбрусоид» жамаат фонду келечилери да

къатышхандыла. Аны магъанасы уллу болғанын, къан берип адамға болушалықтарына да къуаннанларын бары да бирден чертгендиле. Чочуланы Мухаммат а бу жол бириңи көре донор болғанын айтады. Мындан ары да терк-терк келип, къан бере тутурғын умутун билдиргенди.

- Аман врач болғаны себепли больнициага юрренгенме. Оюмла аз түйолдюле, алай къан берген тынчды. Тенглерим мында болғанымы эшитгенде, ала да акцияяда къатышырға сойгенделин айтхандыла. Аны себепли нёгерлерим бла да келирге мураттыма, - дегенди Ахкәбеклана Жамиля.

Ахырында уа битеу жылылынлагы «Вместе спасём жизни» деген жазыу бла билезикле юлешгендиле.

ТЕМУККУЛАНЫ Амина.

Программа

Бирлешиуню, шуёхлукъну, жанғы жетишимлеге көллендириуню байрамы

Къабарты-Малкъарда Адыглана (чекеслени) кюнөн (20 сентябрь) аталған байрам мероприятиянан планы къабыл көрүлгенді. Оналтынчы сентябрьден башлап байрамға жораланнган түбешиүле жарық халда күралып төбіргенді. Бу кюнеде Нальчикде эм республиканы районларында концертле, музика ингріле, көрмючеле, спорт турнирле, сёзсөз, бизни барыбызы да къуандырылғыдыла.

Адыглана къабартылыла, черкесле, адыгейлиле саналадыла. Ала алты субъектни тийрелеринде жашайдыла: Адыгея, Къабарты-Малкъар, Къарачай-Черкес, Краснодар край, Север Осетия-Алания, Ставрополь край. Биз барыбыз да билгенибизча, Адыглана кюнөни биринчи кере 2014 жылда белгиленип башлаганды. Ол заманда милдетті байрамларына тюберге Нальчикге жер жюзюно көп тийрелеринден черкесе жылылын гана.

Былылғы къуанчха да аслам адам къатышырыкъыды. Бу байрам милдетті, халқыланы биректире аталғаны себепли анга жылылынла да кеслерини патриот ниетлерин, шуёхлукъта итиниулерин, ачыкъ, таза көллюлюклерин тура көргөзтюрекүндө.

Байрам ишле, айтханыбызча, башланнанында, андан ары бардырыла-дыла. Алай бла 17 сентябрьде Нальчикде Жаш адамлары арапарында дзюдодан республикалы турнир күралыкъыды. 19 сентябрьде уа Музыкалы театрда Адыглана кюнөне атальған, белгили артистле къатышып, уллу байрам концерт ётарикиди эм Руслан Мазлоевни жегенлерини көрмючине къааррага оң табылды. Аңда устабу чыгъармаланы хазырлауда жашырынлыкъларыны юсперинден айттырыкъыды, сынамын да тура этарикиди.

Белгилесича, адыглана тарыхларына, жашау жолларына күтхараларына жораланнган аслам кинофильм да салыннаны. Сентябрь айны ичинде къарауучула алаға тюшүнүп эстетика заукулук алалыкъыдыла. **Мухадин Кандурнұ, Владимир Вороковнұ, Аскарби Нагаплевнұ** художестволу эм документлы фильмлери Къабарты-Малкъар Республиканы, Адыгея Республиканы, Къарачай-Черкес Республиканы телеканалларында көргөзтюнюрюндө.

Октябрьде уа аты дүнигъя айттылған художник, скульптор **Михаил Шемякинні** «Воображаемый музей Михаила Шемякина» деген көрмючө күралыкъыды эм белгили дирижёр **Юрий Темиркановнұ** аты бла Симфониялы музыканы халқыла аралы V фестивалы башланырыкъыды.

Халқыла аралы чекес ассоциация, Нальчик шахар округу жер-жерли администрациясы, КъМР-ни Культура министерство, Спорт министерство, Басма эмдә асламлы коммуникацияла жаны бла къырал комитети къурап ара шахарбызыда көп түрлю къуанчылар ишле озарыкъыдыла. 20 сентябрьде «Победа» кинотеатрны къатында «Бзабза» ансамбль адиг къобузу ингирин бардырылғыкъыды.

Биз барыбыз да билгенибизча, бу кюнеде Къабарты орамны тапланырылғандыла, жасағандыла, аны къуанчылар халда жанғыдан ачылыу да көплени къуандырылғанды. Аны себепли ол кюн дагыда бу омакъ тийреде тепсеуле күралыкъыдыла, милдет костюм эм этнография көрмючле жарашибыллыкъыдыла. Андан сора да, былайлада ингріле дери түрлю-түрлю түбешиүле, тепсеуле, жырла, макъамла да бир бирлерин алышындырылғанлай түрлүкъуда.

Шахар тийресинде элле да байрамға кеслерини юлюшлерин къошарға итингендиле. Алай бла 20 сентябрьде Хасанияны Культура кюнде жарықтанды концерт къуаралыкъыды. Ол кюн Акъ-Сууну Маданият кюнде уа адабият-музыка композиция, байрам концерт эм дискотека бардырылғыкъыдыла. Кенжеде 21 сентябрьде «Черкешенка» деген еришиу ётарикиди.

Палаццо «Верди» байрам залда уа макъамны сюйгенле, аны бағылай билгелене 24 сентябрьде буруннугу адиг музыканы ингирине жылылыкъыдыла. Сентябрь айны ичинде республикалы ара шахарыны ара библиотека системасы «Культура и быт адигов» деген китап көрмючле чакырылғанлай түрлүкъуда. Анда хар оқуучу жореги излеген, көлю жаратхан китапланы алып, тема бла байламлы сорууларына сейир жууапла табарыкъыды, авторла бла да уашк бардырылғыкъыды.

Башында айтханыбызча, Къабарты-Малкъарны районлары да байрам ишледен бир жанында къаллыкъ түйолдюле. Эллилени сейирлерине көре аланы администрациялары көп түрлю мероприятиларынын жарашибылғандыла. Бахсан, Прохладный шахарларда эл мюлк арбазла къонақланы сакъалыкъыдыла, сабий чыгъармачылыкъ школлада жарыннанған фахмуланы ишлерин көргөзтюрекүндө. Байрам жораланнан дарсле уа керти патриоттукъу бла шуёхлукъу белгисине айланырыкъыдыла. Районлары эллериnde да бу кюнеде концертле, көрмючле, «төгерек столла», поэзия саяттала, викторинала эм ушакъла, милдет оюнла, музикалы ингріле озарыкъыдыла.

Бу къуанчылар ишлени юсперинде жасағандыла арапарында түрлю-түрлю түбешиүле, тепсеуле, жырла, макъамла да бир бирлерин алышындырылғанлай түрлүкъуда.

Бу къуанчылар ишлени юсперинде жасағандыла түрлю-түрлю түбешиүле, тепсеуле, жырла, макъамла да бир бирлерин алышындырылғанлай түрлүкъуда.

Фестиваль

Бир бирни ангылауны кючлей

Биринчи Чегемни Маданият кюнде «Къабарты-Малкъар - халқыланы шуёхлукъларыны юю» деген ат бла районла аралы фестиваль озгынды. Аны КъМР-ни Граждан обществону институтлары бла байламлыкъла къурау эмде милдеттени ишлери жаны бла управлениясы, районну Билим берии эм культура бёлүмү къурагъандыла.

Чыгъармачылыкъ иниргеле келгенле республиканы халқыларыны жырларын эшитирге, тепсеулерин көрүргө онг тапхандыла. Андан сора да, омакъ милдет кийим-

ле, артистлени усталыкълары, аланы культурағы, искусствоғы сюймекли-клиери залдағыланы көллөрерин көтүргендиле. Фестиваль программага уа Зольск, Прохладна, Чегем районланы жыр эм тепсеу коллективлери къатышхандыла.

Аны къурагъанла ол адамла республиканы культурыасын билирге, аланы арапарында шуёхлукънү кючлеуге се-беплик этеригине толу ийнанадыла.

Элина КЯРОВА,
Чегем районну
администрацияны
пресс-службасы.

Билдириу

Жаш төлөю палатаны кезиулю къаууму къуралады

Къабарты-Малкъар-Парламенти законала чыгъарычу баш органда Жаш төлөю палатасыны кезиулю V къаууму къурагъаны билдирди. Республикалы эмде жер-жерли жамаат организацияла, политика партиялары КъМР-де эсепге алыннан регион бёлүмлери, оқыу учреждениялары студент советлери палатага кеслерини кандидатларын көргөзтүргө боллукъуда, ала бу органны юсюнден болумуна келише эселе (КъМР-ни Парламентини 2009 жылда 31 октябрьде чыгъарылған №177-П-П номерли бегими).

КъМР-ни Парламентини Билим берии, илму эм жаш төлөю политика жаны бла комитетини биллай документлени көргөзтүргө керекди:

- оноучу органны коллегиясыны эсгертиулери
- приложенияда белги

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентинде Жаш төлөю палатаны кандидатыны көргөзтюнү юсюнден

ЗАЯВКА

1	Аты, түкүмү, атасыны аты
2	Туугъан кюнө, жылы
3	Кандидатуралы көргөзтген праволу субъектни аты
4	Организацияны жаш төлөюн ишлери бла байламлы муратлары (уставдан, болумдан, политика партияны программасындан юзюкле)
5	Организацияны (органны) къурагъан кюнө
6	Кандидатны организацияды (органда) къулугү
7	Контакт шартла: телефону, адреси, электрон адреси эм башхала
8	Организацияны (органны) контакт шартлары: телефону, адреси, электрон адреси эм башхала
9	Организация ахыр эки жылны ичинде жаш төлөюнү бла байламлы тамамлагын жумушла, ол санда кандидатыны къатышыну бла
10	Ахыр эки жылны ичинде организация, орган тамамлагын жумушланы магъаналылыкълары (жылылыуланы, алага къатышханланы саны)
11	Сиз акылъ этгенден, жаш төлөю политикада баш магъаналы проблемалар жумушла, ол санда кандидат кеси жууап береди)
12	Жаш төлөю политикада баш магъаналы проблемалар жумушла, ол санда кандидат кеси жууап береди)

Юбилей

Бизни республикада КъМКъУ-ну филология факультетинде окъугъанладан Аппайланы Аскерни танымагъан, анга сый бермеген, аны лакъырдаларын эсгермеген жокъду. Биз да, 1975 жылда университетни босагъасындан атлагъанла, аны къолуна тюшген эдик. Ол башхалагъа ушамагъан, китапланы артыкъ сюйген адам бизни кураторубуз болгъанын бюгюн да ёхтемлик bla, къуунашып айтыучубуз. Быйыл анга 100 жыл толлукъ эди.

Башхалагъа ушамагъан, унутулмазлыкъ устазыбыз

Аппайланы Аскер студентлени арасында.

Окъуу жылла

Аскер Макарович 1916 жылда Хабазда туурынчы окуяна атасындан ёксуз къалгъанды. Ол заманда Биринчи дуния уруш бара эди. Анда жыгылгъанды атдан таупу жаш Аппайланы Макар Алманджеринден узақъда, жашчыгъы дуния жарыгъын көргүнчю.

Элде башланнган школуну таусхандан сора аны Бештауда эл мюлк школгъа жибередиле. Анда юч жыл окууп, ол шахарда пединститутка кирип, аны 1937 жылда башайды. Ызы bla, сууттай, Ленинград шахарда аспирантурага киреди. Окъуугъа байлай берилген жашны аллында кёп ныхыт, къуанчылар да жолла сакълай эдиле.

Биринчи илму кандидатыбыз

Аспирантураны Аппай улу тамам 1941 жылда башайды. Анда жазгъан кандидат иши – монографиясы, биз, малкъарлыла, Беш Тау Элде жашап, төрт түрлү диалектде (чегем, бахсан, черек, холам) сёлешгенибизни юсюндөн эди. Ол бизни халкъыбызда илмұланы кандидаты деген даражагъа чыкъынчы биринчи алимди.

Ленинград шахардан къайтып келип, бир жылны Нальчикде Къырал педагогика институтта доцент, милдет тиллени кафедрасыны таматасы да болуп ишлөгенді. Немислиле бери жууукъ келгенде уа, миллиетибизни билимли адамларын сакъларгъа деген къырал бегимге көре, аны Тау артына ёттюредиле. Анда Аппайланы Аскер Тбилиси къырал университеттөдө ишлейди, юйдегили да болады. Душман кетгенден сора, Нальчикке къайтып, илму-излем институттуну таматасыны къуллугъунда, пединституттада бирча урунуп башлайды.

Кюйсюз кезиу

Кёчгүнчюлюкню биринчи кюнүнде - 8 марта - юй бийчеси, жашчыгъы bla Тбилиси къайынларынын юйлеринде болады. Аны къайын атасы Дмитрий Гулиа – белгилүү абхаз жазычуу, жарыкъландырычуу, - киевуон Гюржюде тыяргъа көршеди. Алай Аскер Макарович миллетини къыйын кюнүнде аны бла болургъа сюйгенин арсарсыз айтады.

Жарсыуғъа, аны юй бийчеси Татьяна Дмитриевна, атасын-анасын къоюп, къагъанакъ сабии бла баш иесини биргесине белгисизликтөө атланыргъа къоркүп, анда

къалады, атасына союп къаплагъанча ушагъан жашына да, къырал душманнын сабийиди деп айтдырмаз ючин, аппасыны тукъумун берди. Олаңу ахыр кюнүнөн дери Аппай улуну ачыкъ жарасынлай къалгъанды.

Жыйырмабешжыллыкъ Аскер Алма-Атагъа келип тюшгендө, аны анасы, эки къарындаши да юйюрлери бла Талды-Курганды боладыла. Иги кесекни ала бир бирни тапмай, хар ким кеси аллына баш кечиндирирге көрешип тургъандыла. Алай не кюйсюз заманда да игиле хатер эттерлендөн къалмагъандыла.

Ол кезиуун юсюндөн эсгере, бизге, студенттерине, аны жашаун түрлөндөрдөн бир сейирлик тобешишину юсюндөн айттычу эди. Алма-Атада Ленинградда аспирантурада окуутхан устазына тюбеп къалады. Орус устазы, болумун билгендөн сора, жарсып, аны Алма-Атаны къырал университетини ректоруна элтип барады. Малкъар халкъ Ата жүртүнүн къайтхынын бизни окуулуу, билимли жерлешибиз анда ишлөп тургъанды. Анасын дуруп башалгъандан сора анда тапханды.

Китапны сюерге юйреттегенди

1957 жылда къырал университеттебизде малкъар тилни бла адабиятны кафедрасы ачылгъанлы, Аскер Макарович анда ишлөп башлайды. 1962 жылдан 1968 жылгъа дери аны таматасы болуп турады. 1970 жылда уа, доктор диссертациясын къоруулап, таулуланы ичинде филология илмұланы биринчи доктору болады. Ол студентлөгө къарачай-малкъартылнитархындан, түркологиядан, диалектологиядан дерслө беррион тамам солургъа кетгинчи къоймагъанды.

Аллында айтханымча, аны сейир библиотекасы бар эди. Ол китапларына бек сакъ болуучу эди. Кураторлукъ этген беш жылны ичинде бизни да юйретген эди ол затха – китапны хар бирибиз да сыйлы көргенибизге ишексизме. Бир китапты тас болгъанында, аны жарсыгъанын көрүп, хар бирибиз да тынчлыкъыз болуп, биргесине излеп айланнганыбыз эсмидеди. Бизни алай къайттыргъаныбызы көргөнде, устазыбыз бир кесек жарыгъан эди.

Чамчы Макарович

Бюгюн да бир бирге тобесек, жыгылсакъ, Аскер Макаровични бизге айттычуу хапарларын, къайттыргъанын, хар бирибиз да стипендия алып ючин салгъан къыйынын,

Аскерни жашы Дмитрий, келини, туудукълары.

чамларын эсге тюшюрючюбоз. Университеттени арбазындан бизни колхоз ишгө ашыра: «Кючмен къызы, была мени къайгъылы боллукъ тойюлдюле. Сен, эс этип, манга бир нартюн чачла жыя кел, дарман этерикиме», - деген жарыкъ ауазы къулагъыбызда къалып, нартюн чачла жыйып, уллу качан көрсек, аны да устазыбызга сауғылтукъа хазырлап, Кючменланы Ританы жюгюн аур этген эдик.

Дерс бере келип, къалкъып къалгъан нёгеризбизни көрүп: «Анга аякъларынгы ёрге жыйып жат дегиз, аны тынчаялмаз», - дегени, башха болумлада айттылып къалгъан жютю сөзлери да эсивиздедиле.

Биз, жаш адамла, тохтай болмаз эдик, атасыны юсюндөн соргъаныбызда: «Мен, сизге уаш, Мухамматланы Мишала, Аминатланы Аняла эттенледен тойюлме. Атам түгүн кюн атапама къонакъыга оруслу шүёхү Макар келип къалып, къонакъыны сыйлып көрүп, атама андан атагъандыла алай», - деп сагъыннан гэдиле.

Шүёхлары

Аны энчи шүёхлары бар эдиле - Къайсын, Танзила, Танзилияны баш иеси Шарабудин Магидов, Шаханланы Тимур... Уллу поэтле шүёхларына атагъан назмуда жүрек жумушакълыкъдан толудула. Баям, аны жангызлай түрүүчүү устазыбызы

жашаун жарыкъ эттерге көршегендиле.

Бир жолукъгъаныбызда, Аскер Макарович жаша юйдегиси бла келип кетген хапарын айтады. Кеси башламаса, аны юсюндөн башха устазым Башилданы Локъманны жашы Хусейнен эшитсем да, ол ара шахарда бир илму конференцияда анга тюбеп келген эди, сорургъа базынырыкъ болмаз эдим. Дмитрий Сухумда ёсгенин, Тбилисде окууп, тарых илмұланы кандидаты болгъанын, доктор иш жазгъанын, юйдегиси, эки сабии бла Москвада жашагъанын да къууанып айта эди. Бетинде уа – бир энчи жарыкъ, къарамы да – башха. Ала бир бирни тапханларына, аны бу насыбы ючюн ол кюн мен бек къууаннган эдим.

Мудахландыргъан тилчилик

Башха жол түбөгенимде уа, бир бек жарсыдым. Манга, дачасындан келе, аны машина ургъанын, жаз башы эди, алайда эси аууп кёп тургъандан, ёпкелерине суукукъ ётюп, эки ай чакълы больницида жатханын, кёп жылны ичинде, аноним къагъытла жазып, аны ишден кетерип-

ге көршегенлерин артыкъ мудахлыкъ бла санағын эди. «Таулубуз, эртегишли адет-төрөбиз барды дей эсек, таматаны, билимлини, кесибизден игини нек марайбыз?» - деп, къалай эс да бир терк къарысуз болуп къалгъан устазындан бир бек уялгъан эдим ол кюн. Бюгюн, жылла озгъандан сора, болгъан, бола тургъан ишлөгө къарап, аллай юлгюлени аслам келтириллүкъма.

Жангызлыкъны жесири

1990 жылда Аскер Макарович дуниянан алашындырыдь деген хапар ол окуутхан төлөлпени барын да мудах этген эди. Ол бизни бла бирге жашагъанды, окуутханды, юйретгендиги, бизни къылыкъ хунербизде, жашау эм энчи билим алышуубузда аны эслерча къыйыны барды.

Энди ангылайма, ол жангызлыкъны жесири болгъаныны сылтауу, халкъ сунганды, ёхтемлике угъай, сюймеклике эди. Жашлыгъын жарытып, сынау кюнүнде таукеллик бералмагъан, тансыкълыгъы күйдүрүн, тюбеп, жөрекке сабырлыкъ салалмагъан, кетип, унтула да билмеген сезим аны жашау нёгери эди. Бу дауурлу, даулу дунияндан кетгенди Устазыбыз, энди жаннэтледе тынчайсын.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

Федерал газетле бизни республиканы юсюндөн

Къабарты-Малкъарда чагъыр болдургъан бизнесмен Россейде тюкенле ачаргъа таукелди

Къабарты-Малкъарда Урван районда чагъыр чыгъарыу бла кюрешген концерн кесини продукциясын къыралы башха регионларында да сатып башларгъа таукелди. Анга деп энчи тюкенле ачаргъа умут барды. Келир жылны ахырына Москвада он чакъыл бир тюкен ишлерикид. Аланы бир къауму уа быйыл оқъуна эшиклерин ачарыкъылды.

Чагъыр чыгъаргъан мюлк - юйор мюлкдю, бу жаны бла республикада эм уллугъа саналады. Продукциясы саулай да кесинде ёсдюрүлген жюзюмден жарашдырылады. Компанияны башчысы Тембулат Эркенов 1991 жылда аракы чыгъарыргъа эм сатаргъа эркинлик берген лицензияны саулай РСФСР-де оқына биринчи болуп алған эди. Жюзюмнұнда уа мында 2008 жылда ёсдюрүп табиегендиле. Төрт жыл мындан алға чагъыр жарашдырыгъан производство ачылады, аны бла бирге ариу замок да ишленеди. Мында экскурсияла кезиуден-кезиуге бардырыла туруучудула. Тюп отоуларында уа 50 минг шеше чагъыр сакъланады.

Жюзюм терекле бир минг гектар жерде ёседиле. Сейир шарт: бу мюлк орналған тийрени жер башыны тәппесинден узакълығын ёнчелесе, ол Италияды Тоскана регион бла тенг болады. Алай мында хая сууғурақъды. Специалистлени айтханларына көре, Кавказны бу тийрессинде жаз башында бла жай кезиүн ахырында хауаны иссилиги терк-терк түрленеди. Ол кеси

да тауланы жууукъда болгъанлары бла байламлыды. Алай аны хайырындан жюзюмню акътюрлюпера игерек бишедиле.

Компания жюзюмню бир ненча сортун ёсдюреди: "рислинг", "мерло", "каберне", "кабернесовинъон" - битеу да 50 сорт. Аны хайырындан чагъырны көп тюрлюсүн жарашдырыргъа болады. Ол санда айтхылы "буз" чагъырны да. Аны бир шешасын хазырлар ююн 30 килограмм жюзюм керекди. Производство кеси да шёндүгү обрудование бла жалчытылыныпды.

Концернни келечилери айтханга көре, былтыр мында жети миллион шеше шампанское эмда миллион бла жарым шеше чагъыр чыгъарылгъанды. Быйыл ол 12-13 миллион чакъыл болду. Саулай алып айтханда уа, аны санын 30 миллионнага жетдирире он барды.

Шешаланы, этикеткаланы, картон орунланы предприятие кеси чыгъарады. Тышындан жаланда шеше башланы (пробка) сатып алыргъа тюшеди. Келир заманлата мында чыгъарылгъан продукциягъа "Долина Терека" деген ат бериллекди. Алай бла быллай онгларыны хайырындан компания кезиуул атлам эттерге умутлуду.

- Энди биз сатыу-алыу рынокта чыгъаргъа таукелбиз, - дейди концернни президенти Тембулат Эркенов. - Эки жылны ичинде "алкомаркет" маталлы 50-100 тюкен къуарыкъызы. Продукциябызын Пятигорске, Ставропольда, Краснодарда, Сочиде, Воронежде, Липецкде, Калугада

сатып алыргъа боллукудь.

Эркенов айтханга көре, ала бегирек 500 мингден аслам адам жашагъан шахарлагыя эс бурадыла. Тюкенле 50 квадрат метр чакъыл жерледе къураллыкъылыла, продукциялары уа 300-1000 сом турлукъуда. Шёндю регионлада келишимле этиле турадыла. Ал кезиуде тюкенле арендагъа алынырыкъылыла, ызы бла уа компания, сатып къалай болгъанга көре, аланы кесине сатып алыргъа неда аллай жангыларын ишлөргө умут этеди.

- Ара шахарда уа адам аслам жюрюнен сатыу-алыу комплексе ишлөген хайырлыды, - дегенди Эркенов. Сатыу-алыу сельни концерн кесине ахчасына къуаргъа умутлуду. Анга къоранчла уа энди тергеле турадыла.

Къабарты-Малкъарда чагъыр чыгъаргъан мюлкленни арасында алкомаркетте ачаргъа таукел болгъан жаланда бу компанийды. Экспертлени оюмларына көре, бу иш бла кюрешенелеге республиканы тышында тюкен ачхан - ол бек къыйын борчду.

Чагъыр чыгъарыу уллу къоранчлагыя келтирире боллукъ бизнесе саналады. Күннө халы, административ түйгүччүлөр да аны ишине чырмау салыргъа боллукудуда. Аны бла бирге быллай производство аслам инвестицияланы излейди, аны хайырын а төрт-беш жылдан алға сакъларча тойюлду. Рынокта продукцияны кесини аты бла чыгъарыра маркетинг тинтиуле бардырыргъа, хазырланы

жумушлагы да уллу къоранчла эттерге тюшеди.

- Предприятияга кесини тюкенлерин ачхан - ол бек къыйын ишди, - дейди Къабарты-Малкъарны Жюзюмчюлюк эмда чагъыр чыгъарыу бла кюрешендерини соозуну башчысы Нариман Шамсиев. - Жарсыгъа, бюгюнлюкде бизни предприятиярыбызын аллай онглары жокъуда. Жаланда Прохладнада винсовхозда болур, ким биледи, алай анда да бек уллу къыйын салыргъа тюшерики.

Ол айтханга көре, республикада шёндю бу иш бла кюрешен төрт уллу предприятие барды. Алай аланы жаланда экиси чыгъарыдла чагъыр продукцияны. Гитче эм орта бизнеси келечилери бу сферагъа энди келип табиегендиле. Бютюнда эки жыл мындан алгъада къабыл этилген федерал закон бу сферада къармашыргъа сойгенлөгө бир къаум эркинлике береди.

Алай дагыда ал кезиуде иги кесек къоранчла этмей боллукъ түйюлдю. Жерни арендагъа алыргъа, жюзюм терекле орнатыргъа көп ачха изленеди. Андан ары айный барыргъа кёбюсүндө коч-къарыу жетмей къалады. Гитче мюлкеле уа, рынокта чыгъарчы, бирлешип ишлөп табиереге артыкъ ашыкъмайдыла.

Къабарты-Малкъарны аграр

сферасында ишлөген гитче эм орта предприятияла кооперация амалға артыкъ эс бурмагъанларын көп эксперте белгилейдиле. Ол кеси да республиканы властьлары бу жаны бла себеплик этип кюрешендерине да къарамай.

- Башха регионлада, сёз ююн, Краснодар крайда, көп чагъыр заводла бирлешип алай кюрешедиле. Бизде уа бу иш энди башланнганды, - дейди Шамсиев.

РФ-ни Эл мюлк министерству шёндю жарашдыра турған жюзюмчюлюкни бла чагъыр чыгъарыну айнтыу концепцияна предпринимательле уллу ышаныудадыла. Анда айттылгъанга көре, жюзюм тереклени орнатханлагыя къырал субсидияла бла себеплик этирикид. Аны хайырындан а, Шамсиев белгилегенича, республикада да бу сфера иги айнтып табиерерикди, жангы мюлкеле ачыллыкъылыла, бирлешип ишлөргө сойгенлени саны да кёбейирикди. Бюгюнлюкде уа Эркеновнун компаниясы продукциясын тышында рыноклағы чыгъарыргъа кюрешенлени арасында бу региона жангызды.

Елена БРЕЖИЦКАЯ.
"Российская газета"
13.09.2016.

КЁРМЮЧ

Таныулу, сюйген мюйюшлеринден тансыгъынгы алғанча боласа

Бу кюнледе КъМР-ни Культура фондунда Пятигорск шахарда Россейни Художниклерини соозуну келечиси Светлана Кузнецованы графика ишлери көрмючю ачылгъанды.

Аны республиканы Культура министерствесү, Художниклерини соозу эм Къулийланы Къайсынны юю-музей къурагъандыла. Светлананы чыгъармалары бла мында жашагъанла эрттеден да шагъырейдиле, болсада бу аны биринчи энчи көрмючюдю.

Биринчи залда тағыылгъан суратларына къарай, тишируу жаланда тунукъ тюрсюнленими жаратады деригинг келеди. Айхай да, графикада алайсыз бола да болмаз. Алай а бирси залладағыла художники хунерини башха жанын ачыкълайдыла. Мында биз тюрлю-тюрлю тюрсюнледе этилген ишлени көребиз. Аланы барысында да ол жашау кертиликинин ачыкълагъаны уа туурады. Аланы барысында да тюбюнде закийибиз Къулий улуну чыгъармаларынан алыннан тизгинле жазылып турғанлары да жүреке хычыуунду.

Былайда биз Кузнецова живопись бла бирге поэзияны да сюйгенин, аны бла чекленмей, энчи поэтни чыгъармачылыгъын тынгылы билгенин да ангылайбыз. Ол а аны суратына къарап, ызы бла назму тизгинлени окъусанг, бютюн ангылашынады. Нечик тап келишедиле бу сёзле деп, сейирге къаласа.

Көрмючде «Жабо-Къала», «Фардык Кешенеле», «Чегем чүчхурла», «Бузулгъан көп», «Къулийланы Къайсынны юю» деген ишле автор табийгъатны, тарыхны да багъалагъанын, алагъа энчи көзден къарагъанын билдиредиле. Ол художникни чыгъармачылыгъыны бир кесеги эссе, бирси жаны бла уа биз аны туугъан шахарын - Нальчикни - къалай сюйгенин сезебиз, аны ин минчакъынча көргенине тюшюнебиз.

Нек дегенде суратчи кесини ишленинде ала не эсси, оюла турған, неда жанғы, энди ишленнген мекям эссе да, аланы хар ызылкъычыларына дери оқына тынгылы къайтарады. «Къалайда көрген эдим бу юйню?» - дей, эсинге да

тишире. Нальчикде Малкъарукъланы жүртларын, Адабият музейни билмеген ким барды? Аны себепли хычыуундула ала тишируу чыгъармаларында. Аны себепли сейирди авторну «Старый Нальчик» деген сериясы.

Мындан ары уа бу жерни къадары къалай боллукъ болур деп сагышланаса. Кузнецованы ишлери къараучуну кеси бла ушакъгъа чакъыргъанчадыла. Ол таныулу, къайсы нальчикчи да билген орамланы тарыхларыны юсюндөн хапар биллигинг келеди. Аны алайлыгъын культура министр Мухадин Кумахов бла оғъарыда сагынылгъан фондну председатели Владимир Вороков да чөртгендиле.

Къулийланы Фатима уа, жыйылгъанланы алларында сёлеше, художник Грозный шахарда Къайсынны хурметине аталған көрмючю кесини ишлери бла баргъанын билдиредиле. Къулийланы Къайсын атлы фондну атындан көп жылланы ичинде Светлана поэтни чыгъармачылыгъын бирси милдетле да билирча салгъан къыйыны эм аны юю-музей бла къаты байламлыкъда ишлөгөн ичинде аны Сыйлы грамота бла сауғылалагъанды. Республиканы соозуну башчысы Геннадий Темирканов а Кузнецованы соозуну тизгинлерине алыну юсюндөн оноу этилире тийишлесин белгилегенди.

Көрмючде художникни панносу да энчи жерни алгъанды. Аны къатына барып, ма бусагъат андагъы къошуунланы, къызылуурт алмаланы къолунга алып къоярыкъча көрүнө, адам улуну хунерлилигине сейирсинасе. Алай фахмуну тунчукъдурмай, айнтып, Светланача усталаны юртгөнлөгө да хурмет бересе.

МОКЪАЛАНЫ Зухура.
Суратланы **ТОЛГҮРЛАНЫ Камал** алгъанды.

18 сентябрь – Ағыч мюлкде уруннганланы күнө

Жерібизни жашил сейирлигин сақтайды

Элбрусну тамашалығы жаланда Минги тау бла чекленип къалмайды. Бери бийик буз къаялагъя ёрлерге альпинистле келедиле, туристле уа лыжа жоллада учаргъа, сейир табиғаттах къаараргъа ашыгъадыла.

Миллет паркны специалистлери билдиригеннерича, ағъачла тау жерлени эм уллу байлығына саналадыла. Мында ала тогъуз минг гектар жерни аладыла. Саулай айтханда, ол бу тийрени ондан бириди. Асламысында мында нарат бла къайын тереңдиле. Бирсилени къатында аланы кёллюю кёзге илинеди. Сағынылған тереклени, тау ауузъя бир тюрлю энчилик бергенлериден сора да, табиғаттың сақтауда да уллу магъаналары барды. Сөз ючон, къар юзюлоуден, ырылладан тёбен орналған табиғаттың, юйлени да сақтайдыла.

Нарат терек сууукълагъа чыдамбы болгъаны, къалайда да аякъланыргъа күрөшгени себепли аны мында, къая бетлеринде, черек жағыларында эм башха жерледе да кёрүрге боллукъду. Тау этеклеринде уа ағъачны асламысы алдан къуалады. Ала хауаны тазалайдыла, ариу ийис этдирдиле, дарманлықтары уа эрттеден бери да белгилиди.

Паркда къайын тереңдиле да бир неңча тюрлюсон кёрүрге боллукъду. Ала асламысында Бахсан бла Малка суула баргъан ауузлада түбейдиле. Андан сора да, мында тюрлю – тюрлю кёкенле да ёседиле, аланы ичлеринде: сары къасмакъ, түртю, наныкъ, лёкъу да барды. Аланы татыулары да ёзенде битгелден башхады, кеслери да дарман орунана аламат жарайдыла.

Минги тауну жууукълугъу ючон хаяу сууукъду эмдә күргъакъды. Аны себепли къая бетледе мылы жерни сойген назы ёсмейди. Энишгеде уа белгилі жайлыхъа орналайдыла. Мында башха тийрелде тюбемеген Кавказ рододендрон

ариу чагъады. Ол кёп жылланы жашагъан юлкүгө саналады, жай, къыш демей жашил тюрсюнүн сақылап, кенг жайылыпды. Аны гюл берген кезиу да жайны ал кюнлери не тюшедиле. Битимни тамырлары жерни кёчмезлигине уллу себеплик этедиле. Ол бютюнда жар болгъан тийрелеге керекди. Аны ючон Миллет паркда аны къоруулаугъа аслам эс бурадыла.

Ағъачны, саулай да табиғаттың сақтау - паркны баш борчуду. Аны бла байламлы мында Элбрусну, Огъары Бахсанны бла Огъары Малканы энчи мюлклери ишлейдиле. Паркны жерини 37 минг гектары неда экиден бири биринчисин байсуунундады. Ол Нейтринодан Азаугъа дериди.

Туристле солугъан мекямла да мында орналайдыла. Аны ючон адам хатасы жетип, бир тюрлю бузукълукъ этилмезча, къуруда кёз-къулакъ болгъанлай туургъа керекди. Къоруула жаны бла инспекторла, башхача айтханда уа, ағъач къалауурла, участкаларында айланып, биреулен терекни кесмезча,

от салмазча, болумну тингенлей туралды. Солугъанла бузукълукъ этмеселе хата да боллукъ тюйюлду.

Паркда ағъачны жангыртыу эм тазалау ишиле да бардырыладыла. Аны бла байламлы энчи участкалада тюрлю-тюрлю терекчикле да ёсдюрюледиле. Кезиуperi келгенде уа аланы белгиленген жерледе орнатылды. Керек болса, ауругъан, чириген, желле бла ырыхла аудургъан тереңдиле да кетерирге тюшеди. Ол къыйын ишди, болсада ол жумуш тамамланмай жарамайды.

Ағъач мюлкде ишлегенле пансионатла, турбазала, къонакъ юиле, кафеле, тюкенле, солу эм башха жерледе да тазалыкъ сакъланырча аслам эс бурадыла. Ол ишиде алагъа школ лесничествола да бек болушадыла. Табиғаттың жаш шүёхлары терк-терк субботникле бардырычудула. Элбрусну жашил жасагъы уа анга жууаплыланы сақъ кёз туураларындан кетмейди.

**Анатолий ТЕМИРОВ,
СУРАТДА:** Элбрусну ағъачы.

Пенсия фонд

РФ-ни Пенсия фондуну КъМР-де Баш управлениясы социальны жумушланы хакъсыз алыргъа эркинликлери болгъан федеральны льготниклек алансоны социальный ишлени неда ахчаны сайларгъа онглары болгъанын эсгертеди. Законодательства белгиленгенине кёре, бу хатерлени толусунлай неда аланы бир къаумун ахчагъа алышыргъа жарайды.

Алай бла 2016 жылны 1 февралынан баштап социальный жумушланы толтуруугъа 995 сом 23 капек тёлениди. Анга дарманла бла жалчытыу – 766 сом 55 капек, къыйналгъан аурууларына профилактика этерча санатор-курорт багъылыгъа путёвка – 118 сом 59 капек. Сора темир жолла бла неда багъылыу жерине барып къайтыргъа шахарла аралы транспорт бла хайырланырға 110 сом 9 капек кирдиле.

Ахчамы, льготаламы?

Жумушланы орунларына ахчаны алыргъа заявление берген эсегиз, оюмгъузуну түрленидиргинчи аны жангыдан жаазаргъа керек тюйюлду. Алай келир жылдан башлап жангыдан социальный хатерлени хакъсыз тамамлауун излей эсегиз неда сизге буыллай эркинлик бириңи кере бериле эсе, 2016 жылны 1 октябринден кеч къалмай Пенсия фондхада заявление жазаргъа керексиз.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

Алай келир жылдан башлап социальный жумушланы толтуруугъа 995 сом 23 капек тёлениди. Анга дарманла бла жалчытыу – 766 сом 55 капек, къыйналгъан аурууларына профилактика этерча санатор-курорт багъылыгъа путёвка – 118 сом 59 капек. Сора темир жолла бла неда багъылыу жерине барып къайтыргъа шахарла аралы транспорт бла хайырланырға 110 сом 9 капек кирдиле.

Жумушланы орунларына ахчаны

кийиргенди. Экинчи таймда ол, дагыда бир гол уруп, эсепни 4:0 этеди. «ЛогоВАЗ»-чыла да пенальтиден Мокъа улу уруп бир гол кийирдиле, андан сора уа болдурулмайдыла. «ЛогоВАЗ» команда ойнагъанда Мокъа улу, Глаш улу, Темукку улу эм Шауа улу, не заманда да чабыуулукъда бирге тири ойнап, къайыс команданы да жунчутмай къоймагъандыла. Бу жол да финалда жашла, бирге ойнасада, хорларыкъларына сөз жокъ эди.

Эсге сала айттайым, матчда голланы бешден ючюсун бир кезиуде «ЛогоВАЗ»-да ойнап тургъанда ургъандыла. Ол шарт а сагъышты этдиричады.

Виктор ШЕКЕМОВ.

ФУТБОЛ

Республиканы чемпиону - «Союз - Сармаково»

Республиканы «Спартак» ара стадиону даражалы майданнага саналады. Мында, жыйымдыкъ командала къатышып, матчла да бардырыладыла. Алай бир- бирде башха оюнла да ёттере боладыла. Сөз ючон, Алчагъырланы Алийни элли жылына жоралап, «Алания» бла Спартак- Нальчик» түбешген эдиле. Къабарты-Малкъарны Кубогу ючон оюнла уа төрели болгъандыла. Бу жол финалгъа Бабугентден «ЛогоВАЗ» бла Сармаководан «Союз - Сармаково» чыкъғандыла.

Оюннан аллында республикада футболу федерациясыны тамата судьясы Заур Бозиев бабугентчилини сыйнамлары уллу болгъаны ючон хорлам аланыкъы боллуғуна

кийиргенди. Экинчи таймда ол, дагыда бир гол уруп, эсепни 4:0 этеди. «ЛогоВАЗ»-чыла да пенальтиден Мокъа улу уруп бир гол кийирдиле, андан сора уа болдурулмайдыла. «ЛогоВАЗ» команда ойнагъанда Мокъа улу, Глаш улу, Темукку улу эм Шауа улу, не заманда да чабыуулукъда бирге тири ойнап, къайыс команданы да жунчутмай къоймагъандыла. Бу жол да финалда жашла, бирге ойнасада, хорларыкъларына сөз жокъ эди.

Эсге сала айттайым, матчда голланы бешден ючюсун бир кезиуде «ЛогоВАЗ»-да ойнап тургъанда ургъандыла. Ол шарт а сагъышты этдиричады.

Виктор ШЕКЕМОВ.

Бегим

Коррупция аманлықъ этгенлерине ишекли эки чиновник къуллукъларындан чыгъарылғанда

КъМР-ни эл мюлк министрини орунбасарына РФ-ни Уголовный кодексини 30-чу статьясыны 3-чу кесегине эмдә 291.1-чи статьясыны 3-чу кесегини «б» пунктуна кёре материал ачылғынды ючюн, башхача айтханда, улутха бергенде келечилик этгени ючюн (ал тергеулеге кёре, сөз миллион сомму юсюндөн барады), КъМР-ни Правительствоосуну Председатели Мусукланы Алийни буйругъу бла чиновник къуллукъундан эркин этилгенди. Былай оноу бу министерствону бёлжюмлеринден бирини таматасына да чыгъарылғанда. Аны аманлықъын этгендө жери энттэ сюзюледи.

Следствие управление

Уголовный иш андан ары тинтиледи

РФ-ни Следствие комитетини КъМР-де следствие управлениясыны къуллукъчулары Россейни МВД-сыны Нальчик шахарда управлениясыны экономика къоркъуусулукъ эм коррупциягъа къажау бёлжюмюно башчысына эмдә Къабарты-Малкъарны эл мюлк министрини орунбасарына уголовный иш ачхандыла.

Ала РФ-ни Уголовный кодексини 30-чу статьясыны 3-чу кесегине, 291.1-чи статьясыны 3-чу кесегини «б» пунктуна, 290-чу статьясыны 5-чи кесегине бузукълукъла этгенлерине ишеклик барды. Башхача айтханда, ала къуллукъларын хайырланып, кёп санда улутха алгъанлары эмдә улутха бергенде келечилик этгенинде ючюн терсленедиле. Тинтиле бардырылып, аманлықъы этилгендени хар бирини да жери тохташдырыллыкъыды.

Следствие ачыкълагъаныча, экономика къоркъуусулукъ бёлжюмюно башчысы право низамины сакълаучула республиканы Эл мюлк министерствоосуну бёлжюмлеринден бирини таматасы законлагъа бузукълукъла этгенине ишеклике оператив-тинтии ишиле бардыргъанларын билгендиле. Къуллукъчугъа тинтиулени тохтатыргъа болушургъа айтып, полициячы андан эки миллион сом улутха излегендиле. Ала, сёлешиуле бардырылып, аны ёлченин бир миллионнага тюшүргендиле. Болсада полициячы ахчаны кеси алыргъа унамағанды. Ол эл мюлк министрини орунбасарына келечилик этдиргендиле.

Быйыл 14 сентябрьде КъМР-ни Правительствоосуну юйонде Эл мюлк министерствону бёлжюмюно башчысы министрини орунбасарына миллион сомму бергенди, ол а аны полициячы жетдирирге керек эди. Алай бу кезиуде улутхачыланы УФСБ-ны къуллукъчулары тутхандыла.

Бююнлюкде следовательле сюдге аманлықъ этгенлерине ишеклини эркинликлерин сыйырыну юсюндөн эсгертиүнө бергенди. Уголовный иш андан ары тинтиледи.

Мурат БАГОВ,

КъМР-де следствие управленияны башчысыны тамата болушулукъчусу, юстицияны капитаны.

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини депутатлары эмдә Парламентни Аппаратыны къуллукъчулары КъМР-де Предпринимательлери эркинликлерин жаны бла уполномоченный **АФАСИЖЕВ Юрий Сафарбиеевич** атасы **АФАСИЖЕВ Сафарби Жакисмелович** ауушханы бла байламлы бушуу этип къайгъы сөз бередиле.

Къабарты-Малкъар Республиканы Культура министерствосу, республиканы Театрда ишленини союзу КъМР-ни сыйлы артисткасы **КЪУЛИЙЛАНЫ Элизатха, КЪУЛБАЙЛАНЫ Элбайын къызына**, аныны **КЪУЛБАЙЛАНЫ Буслиймат, СОЗАЙЛАНЫ Таукешни къызы**, ауушханы бла байламлы уллу бушуу этип къайгъы сөз бередиле.

Эски сурат

БЫЛАНЫ
ТАНЫЯЛАМЫСЫ?

Суратда ортадагы эр киши Көнделенден Байсултанланы Жабени жашы Локъманды. Урушну аллында жыллада алға колхозда ишлегенді. Артда уа элде школда устаз зди. Ишинде болдургъан ахшы жетишимилері ююн республиканы Сыйлы грамотасына тийишли болгъанды. Урушха кетип, андан къайтмагъанды.

Аны жанында сюелген жашланы атлары уа белгисизди. Ким биледи, ала да көнделенчиле эселе да... Таныгъан адамла чыгъарла деп ышанаңбыз.

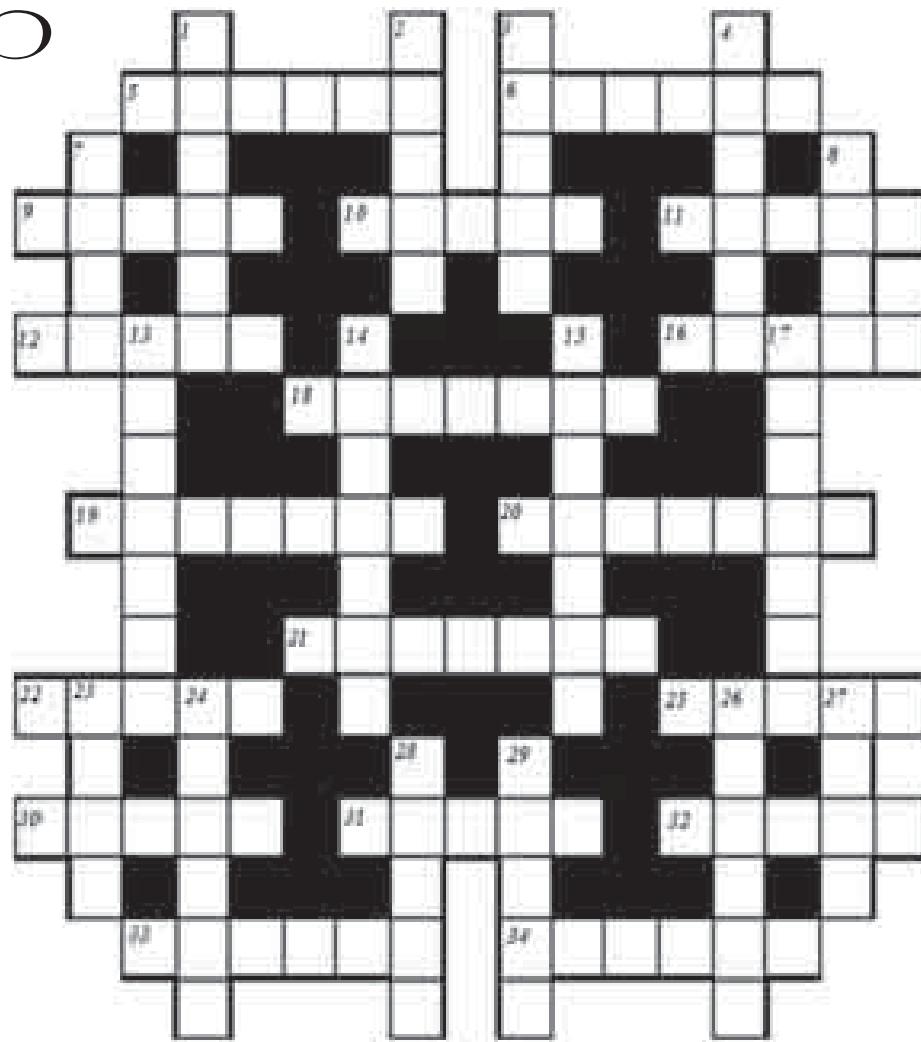
ОСМАНЛАНЫ Хыйса.

СЁЗБЕР

ЭНИНЕ: 5. Танг жулдузну атларындан бири. 6. Аны бла затны ауулугъун ёңчелейдиле. 9. Уллу жел. 10. Къабугъу сыйдам, көгети къоз татыу этген терек. 11. Электротокну кююнью ёлчеми. 12. Къара-чай халкъыны эрттегили башчысы. 16. Ариу тиширыугъа алай айтхандыла. 18. Адамны къууандырама деп айтылгъан чам. 19. Уллу санлы нарт. 20. Атылычу лагъым. 21. Эт ашаучу жаныуар. 22. Хораз. 25. Кюн тийсе, адамны жанындан кетмейди. 30. Циркде сахна. 31. Къырал жорукъ. 32. Къалын, ийнели агъач. 33. Алай жарыкъ мангылайлы, сюйдюмлю адамға айтадыла. 34. Сюйген адамымы көрмей турсам, алай болама.

ЁРЕСИНЕ: 1. Сенден кетген. 2. Аллай жамычы бодалды. 3. Жазыу аны бла башланады. 4. Сютню башы. 7. Аллай къумалы атла бардыла. 8. Кюнню ол алышындырады. 13. Календарьгъя таучак алай айтадыла. 14. Ариу кийини. 15. Адамны башха жаны болгъан затдан айыргъан къылыкъ. 17. Вольный Ауулуну таулуп айтыучу ататы. 23. Чалгъы чалгъанла аны тартадыла. 24. Ойнап, аны къытсанг, сауғъа юлюшлю боллурса. 26. Затланы бири бири бла тенглешдириу. 27. Къара терили адам. 28. Анда көмюр, магъадан да къазадыла. 29. Аны бла атны тыйядыла.

ГАЗЕТНИ 174-ЧЮ НОМЕРИНДЕ ЧЫКЪГЪАН СЁЗБЕРНИ ЖУУАПЛАРЫ

Энине: 7. Къапчагъай. 8. Мандарин. 11. Ахшам. 12. Хазна. 13. Сайламала. 16. Къатлама. 17. Къазиреу. 18. Суул. 20. Патыуа. 21. Илиада. 22. Чууана. 23. Арапыкъ. 25. Таут. 29. Жемтала. 31. Апчытыу. 33. Уллусунуу. 35. Алтай. 36. Атны чачы. 37. Жиляулукъ. 38. Бийчесын.

Ёресине: 1. Къашхатай. 2. Учхан. 3. Чайхана. 4. Жабалакъ. 5. Хапар. 6. Бийнёгер. 9. Булунту. 10. Акмола. 14. Жантуюгъан. 15. Израильчи. 18. Сагъат. 19. Пират. 24. Женгиллик. 26. Арауан. 27. Асыуат. 28. Къылыкъсыз. 32. Маляр. 34. Балет.

Учредительле: Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти бла Правительствосу

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

ЖАНГОРАЗЛАНЫ Нажабат (баш редакторну орунбасары)
ТЕКУЛАНЫ Хая (баш редакторну орунбасары)
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь)
МОКЬАЛАНЫ Зухура (культура бёлжумню таматасы)
ТИКАЛАНЫ Фатима (жамауат-политика бёлжумню таматасы)

ТЕЛЕФОНЛА:

Редакторну приёмный - 42-63-01. Баш редакторну орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 42-66-85.
Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

Газет Басманды эм асламы информацияны эркинликтерин къоруулай жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 1994 жылда 14-чю ионьда регистрация этилгенди.

Регистрация номер — Н—0066. Индекс - 51532

Газетни басмакга КъМР-ни Басма эмдә асламы коммуникацияла жаны бла къырал комитеттини компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет “Тетраграф” ООО-ну типографиясында басмаланганда. Нальчик шахар, Ленин атты проспект, 33

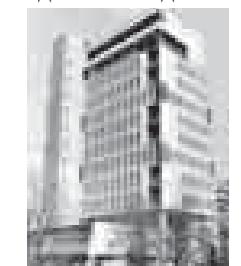
Номерге графикке кёре
19.00 сагъатда къол салынады.
20.00 сагъатда къол салыннады.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН
ЧЫГЪАРГЪАНЛА:

Улбашланы Мурат - дежурный редактор;
Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретары орунбасары;
Зезаланы Лиза - (1, 2, 3, 4-чи бетле);
Бийчеккуланы Жаннета - (9, 10, 11, 12 -чи бетле) - корректорла.

Тиражы 2100 экз. Заказ №1473
Багъасы 15 сомду

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ
ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар,
Ленин атты проспект, 5
электронный почтасы:
elbor_50@mail.ru